

Ennakoiva tiedolla johtaminen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi

Elämme ajassa, jota määrittävät yhä voimakkaammin jatkuvat muutokset, ristiriitaiset ilmiöt ja toisiinsa kytkeytyvät kriisit. Tämä epävarmuuksien ja yllätysten aikakausi haastaa perinteisen, menneeseen tietoon nojaavan päätöksenteon. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia ei voida ymmärtää tai tukea irrallaan laajemmasta systeemisestä kokonaisuudesta – toimintaympäristöstä, jossa ilmiöt kietoutuvat toisiinsa ja vaikuttavat toisiinsa usein odottamattomilla tavoilla.

TEKSTI: KATRI VATAJA, MARI HIRVONEN JA
JOHANNA LINDBERG-NAULAPÄÄ

Suomessa käytössä oleva laaja hyvinvointitieto – kuten THL:n kouluterveyskysely ja Sotkanetin tilasto- ja indikaattoripankki – muodostavat tärkeän perustan lasten ja nuorten hyvinvoinnin ymmärtämiselle. Näiden rinnalle tarvitaan kuitenkin entistä monipuolisempaa ja tulevaisuusorientoitunutta tietoa: Miten voimme rikastaa tietoa tavalla, joka auttaa toimimaan ennakoivasti ja kohdistamaan tukea oikea-aikaisesti?

Lapsikeskeinen ennakointi mahdollistaa oikea-aikaisen vaikuttamisen

Ennakointi on tulevaisuuteen paitsi vaikuttavien tekijöiden tunnistamista, myös mahdollisuuksien tunnistamista ja toivottujen tulevaisuuksien rakentamista. Ennakointi auttaa haastamaan oletuksia tulevaisuudesta ja hahmottamaan vaihtoehtoisia kehityskulkuja. Ennakoinnissa pyrkimyksenä ei ole ennustaa tulevaisuutta, vaan lähtökohtana on, että tulevaisuuksia on aina monia ja niihin voi vaikuttaa.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tukemisessa ennakoitintietoa tarvitaan ohjaamaan palveluiden tarjontaa, mutta myös tunnistamaan tarpeita aivan uudenlaisille palveluille. Ennakointi auttaa meitä tunnistamaan meneillään olevia muutostrendejä sekä ilmiöiden välisiä suhteita ja riippuvuuksia. Ennaltaehkäisen työn ja varhaisen vaikuttamisen kannalta on tärkeä havaita myös heikkoja signaaleja, jotka viestivät vasta aluillaan olevista muutoksista. Niistä saattaa kuitenkin kehittyä merkittäviä ilmiöitä.

Lapsikeskeisessä ennakoinnissa keskiössä ovat lasten ja nuorten oikeudet ja kokonaisvaltainen

Kuvat: Itla

Ennakointi tukee ennaltaehkäisevää ja proaktiivista toimintaa ja varhaista vaikuttamista.

hyvinvointi. Niitä vasten analysoidaan ja tulkitaan yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksia lasten elämään sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä, ja tunnistetaan toivottuja ja ei-toivottuja kehityskulkuja, jotka muovaavat lasten arkea ja kasvuympäristöjä. Kun lapsikeskeinen ennakoitintieto kytetään osaksi strategista johtamista, varhaista vaikuttamista ja resurssien kohdentamista, se tuo lasten, nuorten - ja parhaimmillaan myös tulevien sukupolvien näkökulman, osaksi tämän päivän johtamista ja ratkaisuja.

Lapsuutta ja nuoruutta koskevaa ennakointia on toistaiseksi tehty vähän, mutta kansainvälisesti löytyy jo useita esimerkkejä lapsikeskeisestä tulevaisuustyöstä. UNICEF Innocenti tarkastelee vuosittain

globaalien trendien vaikutuksia lapsiin ja vahvistaa myös nuorten itsensä tulevaisuustaitoa, ja Institute for the Future on osallistavassa prosessissa hahmotellut tulevaisuusnäkymiä las-

Heikkojen signaalien kerääminen arjesta on joukkoistettu laajalle toimijajoukolle, jotka näkevät ja kokevat tilanteita arkisissa kohtaamisissa ja toimiessaan lasten ja nuorten kasvu- ja kehitysympäristöissä.

ten elämään vuoteen 2035. Abu Dhabissa on koottu megatrendit varhaislapsuuden näkökulmasta. Nämä esimerkit osoittavat, että globaalien muutosvoimien vaikutukset lapsiin vaihtelevat kontekstin mukaan – siksi ennakkointia ja tulevaisuuskeskustelua tarvitaan suhteessa eri toimintaympäristöihin ja kohderyhmiin. Suomessakin on otettu askelia tähän suuntaan: Itlan ja Sitran ennakkointiasiantuntijat ovat analysoineet ja tulkinneet megatrendejä ja heikkoja signaaleja lasten ja nuorten näkökulmasta.

Näkymä-työkalu tukee ilmiölähtöistä ja ennakoivaa tiedolla johtamista

Näkymä on digitaalinen työkalu, jolla lasten, nuorten ja perheiden arjessa työnsä puolesta mukana olevat voivat kertoa anonyymejä havaintoja hyvinvointiin liittyvistä asioista, antaa palautetta ja ideoita sekä seurata millaisia laajempia ilmiöitä alueella on paikallisesti tunnistettu. Näkymän avulla heikkojen signaalien kerääminen arjesta on joukkoistettu laajalle toimijajoukolle, jotka näkevät ja kokevat tilanteita arjisissa kohtaamisissa ja toimiessaan lasten ja nuorten kasvu- ja kehitysympäristöissä. Tekoäly auttaa yhdistämään havainnot, indikaattoritiedon sekä uutisotsikot laajemmiksi ilmiöiksi. Kertyvät tiedot auttavat muodostamaan yhteisen tilannekuvan lasten, nuorten ja perheiden haasteista ja hyvinvointia edistävästä tekijöistä.

Näkymä on suunniteltu tukemaan lapsiperhepalveluiden tiedolla johtamista ja edistämään Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itlan edistämää yhteisövaikuttavuustyötä osana paikallista ja alueellista perhekeskustoimintaa. Sen ytimessä on eri sektoreiden toiminnan kehittäminen varhaiseksi, yhteiseksi ja pitkäjänteiseksi tueksi lapsiperheille. Näkymän kautta kerättävä tieto lasten, nuorten ja perheiden arjen hyvinvoinnista auttaa ennakoimaan korjaavien palveluiden tarvetta ja tunnistamaan ehkäisevän työn mahdollisuuksia. Se tuo hiljaiset signaalit osaksi tiedolla johtamisen prosessia ja tukee ilmiölähtöistä, sektorirajat ylittävää työskentelyä, kun ilmiöitä halutaan ymmärtää ja ratkaista monialaisessa yhteistyössä. Näkymä toimii myös palautekanavana arjen toimijoiden ja perhekeskusjohdon välillä. Pitkällä aikavälillä tavoitteena on vauhdittaa systeemistä muutosta lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja arjessa pärjäämisen vahvistamiseksi. ■

Katri Vataja, Toimitusjohtaja, Itla

Mari Hirvonen, Erityisasiantuntija, Itla

Johanna Lindberg-Naulapää, viestinnän erityisasiantuntija, Itla

Pitkällä aikavälillä tavoitteena on vauhdittaa systeemistä muutosta lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja arjessa pärjäämisen vahvistamiseksi.

Näkymän kautta heikkoja signaaleja hyvinvoinnin hyvästä suunnasta

Näkymään voi kirjata sekä huolestumisia että ilahdumisia. Inspiroiva esimerkki positiivisesta havainnosta on Oulusta Kaakkurin yhtenäiskoulusta, jossa haluttiin vähentää puhelinten käyttöä välitunneilla ja ideoita pyydettiin nuorilta. Nuorilta saatiin kännykän käytön vähentämiseen paljon hyviä ehdotuksia, joita toteutettiin hankerahalla ja lahjoituksilla. Nyt koulussa on digitaalisia liikuntapelejä, pingis- ja legopöytiä sekä kuntosali, ja välitunneilla pelataan, rakennellaan ja jutellaan. Kaikki laitteet ovat vuoden jälkeen ehjiä – ilman mitään sääntöjä.

”Huomasimme mitä tapahtuu, kun nuoret saavat itse vaikuttaa ja heihin luotetaan. Sama ilmiö on havaittu Kaakkurin alueella muutenkin: täällä on paljon vähemmän ilkivaltaa kuin monilla hyväosaisemmilla alueilla. Kirjoitimme Näkymään mitä tapahtuu, kun nuoret saavat itse vaikuttaa ja heihin luotetaan”, rehtori Matti Ahola kertoo.

”Näkymä on valtavan yksinkertainen käyttää ja kirjaamiimme havaintoihin – positiivisiin ja negatiivisiin – on reagoitu nopeasti.”

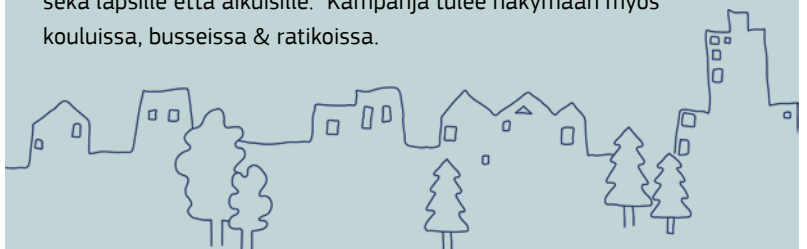
Tavallisen arjen ylistys – Näkymän avulla syntyi idea lapsiperheiden tylsyytsbingosta

Palveluohjaaja ja alueellisen perhekeskustiimin vetäjä Katri Ranta työskentelee pirkanmaalaisten lasten, nuorten ja perheiden tukena arkea haastavissa tilanteissa. Hän alkoi käyttää Näkymää alkuvuonna.

”Näkymässä alkoi keväällä nousta esiin lapsiperheiden arjen muuttuminen suorituskeskeiseksi. Vanhempien voi olla vaikea suhtautua lasten tylsistymiseen, jota yritetään hallita digilaitteilla tai jatkuvalla tekemisellä. Tämä voi johtaa muihin haasteisiin perheiden arjessa”, Katri kertoo.

Perhekeskuksen johtotiimi, jossa on mukana hyvinvointialueen, järjestöjen, seurakunnan ja kaupungin toimijoita, perusti ”tylsyytsnyrkin”. Se ideoi marraskuussa käynnistävän kampanjan, jonka ytimessä on somessa pelattava arkibingo.

”Bingoon voi merkitä ruksin, kun on tehnyt jonkun arkisen asian, kuten lukenut hetken kirjaa tai ihan vain tylsistynyt. Kampanjan tavoitteena on kertoa tavallisen, hitaamman elämän riittävydestä sekä lapsille että aikuisille.” Kampanja tulee näkymään myös kouluissa, busseissa & ratikoissa.

LÄHTEET JA LISÄLUKEMISTA

Abu Dhabi Early Childhood Authority (2024): *Are We There Yet?*

Unicef Innocenti: *Prospects for Children in 2025: Building Resilient Systems for Children's Futures. A global outlook.*

Lighting Up the Future for Children: Balancing urgent needs and future opportunities
Ulmanen, S., Hirvonen, M., Tattersall, P., Ristikari, T., Kuo, V., Virta, P., Jurvanen, T. ja Niemelä, M. 2024.

Description of Crowdsourcing and AI-Based Tool for Knowledge Management and Systems Change in Public Services | *International Journal of Innovation and Technology Management*

Rekola, S., Tähkäpää, O., & Vataja, K. (2024) *Millaiseen tulevaisuuteen lapsilla on oikeus?*
<https://itla.fi/artikkelit/millaiseen-tulevaisuuteen-lapsilla-on-oikeus/> | Itla & Sitra.